

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»
Исторический факультет

**ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ.
ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА БЕЛАРУСИ**

Материалы IX Международной научно-теоретической конференции

Минск, 10–11 ноября 2016 г.

Минск
РИВШ
2016

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

Е91

Рекомендовано
советом исторического факультета УО «Белорусский
государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № 3 от 26 октября 2016 г.)

Редколлегия:

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат педагогических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:

доктор исторических наук профессор *В. А. Федосик*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Е91

Европа: актуальные проблемы этнокультуры. История и культура Беларуси : материалы IX Междунар. науч.-теорет. конф., Минск, 10–11 нояб. 2016 г. / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВН, 2016. – 140 с.

ISBN 978-985-586-020-5.

В сборнике содержатся материалы по истории и культуре Беларуси. Освещаются проблемы этнокультуры, межэтнических и конфессиональных отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы социально-экономического развития, молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, магистрантам, аспирантам и всем, кто интересуется исторической наукой.

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

ISBN 978-985-586-020-5

© Оформление. ГУО «Республиканский институт
высшей школы», 2016

Ін-т гісторыі. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 584 с.

3. История Беларуси в контексте мировых цивилизаций : учебное пособие / В. И. Голубович [и др.] ; под ред. Н. И. Полетаевой, Ю. Н. Бохана. – Минск : Экоперспектива, 2015. –303 с.

СЯРЭДНІЯ НАВУЧАЛЬНЫЯ ЎСТАНОВЫ МІНСКА Ў ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ (ДА 950-ГОДДЗЯ ЗАСНАВАННЯ ГОРАДА)

В.С. Янкоўская, навук. кір. М.М. Забаўскі
БДПУ (Мінск)

Пад уздзеяннем развіцця капіталізма і грамадска-палітычнага пад'ёму, які пачаўся ў пачатку ХХ ст. у Беларусі паступова пашыралася сістэма народнай адукацыі.

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца вызначэнне асаблівасцей развіцця сярэдняй адукацыі ў Мінску ў пачатку ХХ стагоддзя. Сярод ачынных даследчыкаў па гэтай праблеме неабходна вылучыць працы Т.Е. Ляонц'евай, М.А. Ступакевіч, З.В. Шыбекі і інш.

Узровень адукацыі ў Мінску быў вышэйшым, чым у некаторых іншых губернскіх гарадах Расіі ў пачатку ХІХ ст. Даступнасць для мінчан адукацыі павялічылася пасля таго, як з 80-х г. ХІХ ст. пачалі адчыняцца гарадскія вучылішчы. Сярэдняя школа таго часу была прадстаўлена рознымі тыпамі навучальных устаноў. Мінск быў адным з першых далучаных да Расійскай Імперыі гарадоў, дзе ў 1803 г. адчынілася дзяржаўная мужчынская гімназія. У Мінску ў 1890 г. меліся дзве казенныя гімназіі – жаночая і мужчынская, казеннае рэальнае вучылішча і духоўная семінарыя.

У пачатку ХХ ст. па колькасці сярэдніх школ і вучняў у іх Мінск займаў другое месца Вільні месца ў краі. Тут было 6 сярэдніх навучальных устаноў. У дадатак да існуючых, былі адчынены дзве новыя навучальныя установы: марыінская жаночая гімназія і камерцыйнае вучылішча. Гэтыя навучальныя установы абслугоўвалі ўсю Мінскую губернію, а таксама і суседнія [3, с. 254-255].

Гімназіі былі двух відаў: класічныя і рэальныя. У класічных мужчынскіх гімназіях перавага аддавалася выкладанню лацінскай і грэчаскай моў. Пасля сканчэння 7 – 8 гадовага навучання выпускнікі такіх гімназіі маглі паступаць ва ўніверсітэты па конкурсу атэстатаў. Уступныя іспыты не здаваліся. Тыя, хто скончыў гімназію з залатым ці сярэбраным медалем, прымаліся ва ўніверсітэты ў першую чаргу. У рэальных вучылішчах выкладаліся дысцыпліны натуральна-матэматычнага цыкла. Пасля 6 – 7 гадовага навучання выпускнікі паступалі ў тэхнічныя, прамысловыя і гандлёвыя ВНУ ці ва ўніверсітэты на фізіка-матэматычны ці медыцынскі факультэты.

Таксама былі створаны прагімназіі, якія адпавядалі першым чатыром класам гімназіі [5, с.124 - 125].

Жаночыя гімназіі былі двух тыпаў: Міністэрства народнай асветы (урадавыя) і марыінскія. Урадавыя жаночыя гімназіі ўключалі падрыхтоўчы, сем асноўных і васьмі педагагічны клас. Першая гімназія такога тыпу была адчынена ў 1899 г. Пасля сямі класаў гімназісткі атрымлівалі атэстат на званне настаўніцы пачатковай школы.

Выпускніцы восьмага класа маглі працаваць дамашняй настаўніцай. Марыінскія гімназіі належалі да Ведымаства імператрыцы Марыі і пачалі адчыняцца ў 60-х гадах XIX ст. Першая жаначая марыінская гімназія ў Мінску была адчынена ў 1864 г. Навучанне ў такіх гімназіях было ў асноўным платным. Іх выпускніцы атрымлівалі атэстат дамашняй настаўніцы. Лепшыя выпускніцы атрымлівалі права без экзаменаў паступаць на педагагічныя курсы [4, с.256 - 257].

Змест адукацыі сярэдняй школы не адпавядаў узроўню развіцця навукі і культуры. У вучэбным плане гімназій захоўвалася лацінская мова. Таксама меліся адрозненні па вучэбных прадметах у мужчынскіх і жаночых гімназіях. З 1901 года былі уведзены дзве новыя замежныя мовы ў якасці абавязковых прадметаў у мужчынскіх гімназіях. У жаночых гімназіях французская і нямецкая мовы разам са спевамі, музыкай, танцамі і рысаваннем былі неабавязковымі. Аб'ём ведаў па асноўных прадметах быў амаль удвая меншы, чым у мужчынскіх. Жаночая гімназія дала ўрэзаную сярэдняю адукацыю, з агульнай колькасці тыднёвых гадзін па вучэбнаму плану амаль 2/3 прыходзілася на замежныя мовы, рысаванне, спевы, фізічныя практыкаванні і толькі 1/3 - на матэматыку, фізіку і рускую мову [1, с. 381 - 382].

У духоўнай семінарыі займаліся 8 гадоў, а затым станавіліся праваслаўнымі святарамі ці мелі права паступаць толькі ў Казанскі, Томскі і Юр'еўскі ўніверсітэты [5, с. 124].

Існавалі і камерцыйныя вучылішчы, якія рыхтавалі навучэнцаў да будучай прадпрымальніцкай дзейнасці. Іх выпускнікі мелі права паступаць у камерцыйныя інстытуты ці вышэйшыя тэхнічныя навучальныя ўстановы [5, с. 125].

Пасля 1905 г. павялічваецца колькасць сярэдніх навучальных устаноў. У 1913 г. ў Мінску ўжо налічвалася дзве мужчынскія і пяць жаночых гімназій, два рэальныя вучылішчы, камерцыйнае вучылішча, дзве жаночыя прагімназіі і духоўная семінарыя. Прыкладна палова гатых навучальных устаноў былі прыватнымі. Павялічваецца і колькасць вучняў сярэдніх школ у Мінску: з 1423 у 1890 г. да 5150 у 1913 г. У сярэдняй адукацыі па-ранейшаму захоўваўся саслоўны характар навучання. У 1890 г. дзеці дваран, чыноўнікаў, духавенства складалі 69,2 % вучняў сярэдніх школ Мінска, дзеці гарадскіх саслоўяў – 27,1, сялян – 2,8. Але ўжо ў 1913 г. на прывілеяванія саслоўі прыпадала 34 %, гарадскія – 57,9 %, на сялян – 7,9 % [5, с. 125 - 126].

Высокая плата за навучанне абмяжоўвала прыём і навучанне дзяцей непрывілеяваных саслоўяў. Калі ў навучальную ўстанову траплялі дзеці з гэтых саслоўяў, то матэрыяльныя цяжкасці звычайна не давалі скончыць курс. Вельмі часта вучняў выключалі за тое, што іх бацькі ў тэрмін не маглі заплаціць за навучанне. Напрыклад, у 1909 г. з двух мінскіх мужчынскіх гімназій выбыла 40 працэнтаў вучняў, залічаных у тым жа годзе. Гімназіі існавалі за кошт платы за навучанне, на сродкі прыватных асоб, грамадскіх арганізацый і гарадскога самакіравання. Прыватныя мужчынскія і жаночыя гімназіі абавязкова павінны былі прытрымлівацца правілаў і праграм Міністэрства народнай асветы і падпарадкоўвацца распараджэнням мясцовай вучэбнай акругі.

У сярэдніх школах Мінска панаваў строгі рэжым. У 1888 г. камісія, прызначаная папярачцелам Віленскай навучальнай акругі, распрацавала правілы пазакласнага нагляду за навучэнцамі гімназій і рэальных вучылішчаў горада. Кантроль ажыццяўляў-

ся не толькі у самой навучальнай установе, але і нават дома.

Існавала праблема недахопу сярэдніх навучальных устаноў. Нават прыватныя гімназіі не маглі прыняць усіх, хто хацеў вучыцца. Першкаджаў развіццю сярэдняй адукацыі і недахоп матэрыяльнай базы. Наём памяшканняў пад вучнёўскія класы абыходзіўся дорага і ўплываў на велічыню платы за навучанне.

Асабліва нехапала рэальных і камерцыйных вучылішчаў, якія былі неабходны для развіцця прамысловасці горада. Да 3/4 дзяцей, жадаючых вучыцца ў казённым рэальным вучылішчы Мінска, у пачатку XX стагоддзя атрымлівалі адмовы [5, с. 126 - 128].

У гады Першай сусветнай вайны навучальны працэс у горадзе не прыпыняўся. З 1915 г. адчыняліся польскія школы (сярод іх 2 гімназіі). Першыя беларускія школы ў Мінску заснаваны ў 1917 г. [2, с. 5].

Такім чынам, у пачатку XX стагоддзя ў Мінску існавалі розныя тыпы сярэдніх навучальных устаноў, развівалася жаночая сярэдняя адукацыя. Але сярэдняя школа па-ранейшаму заставалася саслоўнай, а таксама меліся праблемы ў фінансаванні і недахопе матэрыяльнай базы для навучання.

Літаратура

1. Асвета і педагогічная думка ў Беларусі. Са старажытных часоў да 1917 г. / рэдкал.: М.А. Ткачоў, У.С. Посэ, Г.Р. Сянькевіч [і інш.]. – Мінск: Народная асвета, 1985. – 464 с.

2. Гісторыя Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1993 - 2003. – Т. 3 : Гімназіі - Кадэцыя / Э.Э. Жакевіч [і інш.]. – 1996. – 527 с. : іл.

3. Гісторыя Мінска / рэдкал.: У.М. Жук, Г.Р. Паплаўскі [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2006. – 696 с. : іл.

4. Леонтьева, Т.Е. Минская губерния: государственные, религиозные и общественные учреждения (1793 - 1917) / Т.Е. Леонтьева. – Минск : Бел НИИДАД, 2006. – 392 с. : ил.

5. Шыбека, З.В. Мінск сто гадоў таму / З.В. Шыбека. – Мінск : Беларусь, 2007. – 304 с. : іл.